

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет
Кафедра релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана
філософського факультету
Дмитро НЕЛИПА

2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕЛІГІЯ І ПОЛІТИКА

для студентів

галузь знань 03 Гуманітарні науки
спеціальність 031 релігієзнавство
освітній рівень другий (магістерський)
освітня програма Релігієзнавство
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021/2022
Семестр	4
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: Фенно Ірина Миколаївна, канд.філос..н., доцент кафедри релігієзнавства

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. Маснікова І.І. «31» 08 2022р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. (_____) «__» 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: Фенно Ірина Миколаївна, канд. філос. н., доцент кафедри релігієзнавства

Затверджено

« 26 » серпня 20 21 р.

Зав. кафедри релігієзнавства

Евген Харьковщенко (Євген ХАРЬКОВЩЕНКО)

Протокол № 1 від « 26 » серпня 20 21 р.

Схвалено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від « 31 » серпня 2021 року № 2

Голова науково-методичної комісії *Ірина Маслікова* (Ірина МАСЛІКОВА)

« 31 » серпня 20 21 року

Традиційно на 2022-2023 н.р. стр. № 2 від 31.08.2021

Маслікова І.І. *ІМ*

ВСТУП

Мета дисципліни полягає у послідовному, системному викладенні знань про сучасні форми взаємодії релігії і політики у глобальному та локальному аспектах. Засвоєння студентами основних тематичних напрямків курсу «Релігія і політика» стане основою для глибшого розуміння та аналізу питань, пов'язаних з взаємодією релігії та суспільством, роллю релігії в політичних та геополітичних процесах сучасного світу, міжнародних відносинах тощо, а також значно поглибить розуміння релігії як соціального інституту.

Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основний зміст доктрин світових релігій, історії релігії; основні релігієзнавчі теорії та методи досліджень, основні релігієзнавчі поняття та категорії.
2. **Вміти** застосовувати міждисциплінарний підхід до вивчення релігійних феноменів; вміти працювати з науковою та богословською літературою та критично її осмислювати; збирати та інтерпретувати джерела, що стосуються різних феноменів релігійного життя; аналізувати доктринальні та етичні положення, а також соціальні вчення світових релігій.
3. **Володіти елементарними навичками** наукового дослідження та управління інформацією; здатністю до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатністю використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Анотація навчальної дисципліни: Дисципліна «Релігія і політика» належить до переліку дисциплін вільного вибору студента та викладається у IV семестрі освітнього рівня магістр відділення «релігієзнавства». Навчальна дисципліна знайомить студентів з основними формами взаємодії релігії та політики у сучасному світі, як на теоретичному рівні, так і на конкретних прикладах. Аналізуються глобальні і локальні політичні і геополітичні процеси та тенденції і визначається роль та рівень залучення релігії в них.

Завдання (навчальні цілі) розкрити зміст та сутність взаємодії релігії та політики; розглянути особливості залучення релігійних організацій до політичних та геополітичних процесів сучасності; розкрити роль релігійного чинника в міжнародних відносинах та конфліктах XX і XXI ст.; проаналізувати роль релігійних організацій як гравців сучасної світової політики.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 2. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ФК 3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення у галузі релігієзнавства, розв'язувати сучасні релігієзнавчі проблеми.

ФК 6. Здатність здійснювати предметний компаративний аналіз феноменів, що репрезентують унікальність і різноманітність релігійних традицій світу.

ФК 8. Здатність надавати експертно-аналітичну оцінку та прогнозувати потенційні можливості використання релігії з метою деструктивного впливу на свідомість і психіку людей, розпізнавати найбільш поширені маніпуляційні стратегії.

ФК 9. Здатність визначати й розробляти стратегічні пріоритети у галузі релігійної свободи і релігійної безпеки України з урахуванням особливостей державно-конфесійних та міжрелігійних відносин

Результати навчання: В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4.	Методи викладання	і	Методи оцінювання	Відс оток	у
--	----------------------	---	----------------------	--------------	---

автономність та відповідальність)		навчання		підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			3
	Знати:			
1.1	Основні доктринальні положення та соціальні вчення світових релігій;	Лекція, самостійна робота	Есе, підсумкова контрольна робота	5
1.2	Основні принципи та вияви взаємодії релігії та політики;	Лекція, семінар, самостійна робота	Есе, підсумкова контрольна робота	5
1.3	Особливості інтерпретації політичних питань у сучасній світових релігіях;	Лекція, семінар, самостійна робота	Есе, підсумкова контрольна робота	15
1.4	Приклади залучення релігії до політичних та геополітичних процесів сучасності;	Лекція, самостійна робота	Есе, підсумкова контрольна робота, реферативна доповідь	15
	Вміти:			
2.1	Розкривати сутність релігійного чинника в питаннях національної безпеки;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, есе, реферативна доповідь, підсумкова контрольна робота	10
2.2	визначати роль релігії в міжнародних відносинах ХХ-ХХІ ст.;	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, підсумкова контрольна робота	10
2.3	виявляти особливості залучення світових релігій до сучасної світової політики;	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, реферативна доповідь	10
2.4	розкривати сутність та форми взаємодії релігії та політики в сучасній Україні;	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, підсумкова контрольна робота	15
	комунікація:			
3.1	демонструвати здатність до вільної комунікації мовою навчання;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, реферативна доповідь	3
3.2	використовувати знання іноземних	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, доповнення,	3

	мов для аналізу інформаційних інтернет-ресурсів, читання новітньої релігієзнавчої літератури в підготовці до семінарських занять та написання самостійних робіт;		реферативна доповідь	
3.3	презентувати результати здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій;	Самостійна робота, семінари	Усні доповіді, доповнення	3
	автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно шукати та критично опрацьовувати літературу із релігієзнавчих досліджень проблем свободи совісті, вільно володіти методами обробки, аналізу та синтезу наукової інформації;	Самостійна робота	Усні доповіді, доповнення	2
4.2	вирішувати самостійно комплексні завдання, пов'язанні із ідентифікацією та аналізом наукових досліджень релігійних феноменів на основі принципів академічного релігієзнавства;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, реферативна доповідь, підсумкова контрольна робота	5
4.3	нести відповідальність за достовірність та конфесійну незаангажованість проведених досліджень.	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, доповнення, есе, реферативна доповідь	4

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін)

Результати навчання дисципліни Програмні результати навчання	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2-4.3
ПРН 4. Оцінювати і критично аналізувати державно-конфесійні, міжконфесійні та міжрелігійні відносини, стан релігійної свободи і релігійної безпеки в Україні та світі.	+	+	+	+	+	+				+	+	+	+
ПРН 2. Ефективно взаємодіяти у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різних рівнів, релігійними організаціями, віруючими й невіруючими особами.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+
ПРН 8. Систематизувати факти релігійного життя суспільства, інтерпретувати релігійні події та явища на основі розуміння специфіки впливу релігії на суспільні процеси.					+	+	+	+		+	+	+	+

ПРН 10. Приймати ефективні рішення при розв'язанні складних задач і проблем релігієзнавства та у ширших контекстах, зокрема в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН 11. Розробляти наукові і прикладні проекти у сфері релігієзнавства з урахуванням цілей та обмежень, а також соціальних, економічних і правових аспектів.								+		+		+	+

7. Схема формування оцінки:

7.1 Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1–1.4), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (вміння 2.1-2.4); (комунікація 3.1-3.3); (автономність та відповідальність (4.1-4.3), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. **Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на семінарах:** РН 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2 – 36 / 60 балів
2. **Індивідуальна самостійна робота** Підготовка реферативної доповіді на тему «Політичні ідеї в сучасному православ'ї (український контекст)»: РН 1.4, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 4.2, 4.3 – 6 / 10 балів
3. **Індивідуальна самостійна робота:** «Підготовка есе на тему «Політична проблематика в соціальній доктрині Католицької церкви»: РН – 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 4.3 – 6 / 10 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх (двох) частин навчальної дисципліни. Загальна семестрова оцінка складаються із балів, отриманих за 1) аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах), 2) індивідуальну самостійну роботу (есе, підготовка реферату). Всі види робіт в семестрі мають в підсумку:

- в максимальному вимірі 80 балів
- в мінімальному вимірі 48 балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкова контрольна робота в письмовій формі: РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.4, 4.2 – 12 / 20 балів

Підсумкове оцінювання у формі заліку:

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів за систематичну роботу впродовж семестру з урахуванням підсумкової контрольної роботи.

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум – 60 балів, для одержання заліку необхідно обов'язково відпрацювати пропущені теми в письмовій

форми та здати/надіслати електронною поштою викладачу, що проводить семінарські заняття.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестрову роботу (мінімум 48, максимум 80 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 12, максимум 20 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка з дисципліни
Мінімум	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 балів	Max – 80 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До тем: 2, 3, 4 протягом семестру. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«9» x 4 = 36	«15» x 4 = 60
Індивідуальна самостійна робота	Підготовка реферативної доповіді на тему «Політичні ідеї в сучасному православ'ї (український контекст)»	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
	Підготовка есе на тему «Політична проблематика в соціальній доктрині Католицької церкви»	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
Підсумкова контрольна робота		«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова оцінка дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна доповідь

15 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

14 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, але недостатньо аргументовано його викладає, по можливості конструктивно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

13-12 балів – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст

поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

11-10 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

9 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді.

Доповнення / участь в дискусіях

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

2. Індивідуальна самостійна робота (есе, реферативна доповідь):

10 балів – студент у повному обсязі володіє опрацьованими джерелами, вільно та аргументовано презентує їх потенціал, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження

9 балів – студент у повному обсязі володіє опрацьованими джерелами, але недостатньо аргументовано їх розкриває, по можливості конструктивно виявляє зміст поставлених у роботі завдань

8 балів – студент у достатньому обсязі володіє опрацьованими джерелами, вільно їх розкриває, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставлених у роботі завдань; допускаються несуттєві неточності

7 балів – в цілому володіє опрацьованим матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідні джерела; у роботі містяться суттєві неточності

6 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його розкриває, недостатньо виявляє зміст поставлених завдань; у роботі містяться суттєві помилки.

3. Підсумкова контрольна робота:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє матеріалом, вільно та аргументовано його презентує, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість підсумкової контрольної роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє матеріалом, вільно його презентує, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність написання підсумкової контрольної роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє матеріалом, але фрагментарно та поверхово його презентує, не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань. Робота містить суттєві помилки. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

5-0 балів - Робота містить суттєві помилки. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

7.3 Шкала відповідності:

Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	семінари	С/Р
Змістовий модуль 1. Вступ до курсу. Принципи взаємодії релігії і політики від глобального до локального				
1	Тема 1. Вступ до курсу. Політика і релігія: принципи взаємодії.	2		6
2	Тема 2. Сучасні релігії як інституційний ресурс світової політики	6	4	8
	Підготовка есе на тему «Роль релігійного чинника в питаннях національної безпеки»			15
Змістовий модуль 2. Політичні концепції протестантизму та православ'я. Християнський демократичний рух				
3	Тема 3. Роль релігії в міжнародних конфліктах ХХ–ХХІ ст.	4	2	6
4	Тема 4. Взаємодія релігії і політики в сучасній Україні	2	2	6
5	Тема 5. Релігія, глобалізація і публічність: форми вияву	2		6
	Підготовка реферативної доповіді на тему «Роль релігійного чинника в політичних процесах незалежної України»	2		15
	Підсумкова контрольна робота	2		
	ВСЬОГО	20	8	62

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій – **20 год.**

Семінарські заняття – **8 год.**

Самостійна робота - **62 год.**

Форма підсумкового контролю - залік

Література до курсу

Основна (Базова):

1. Бортнікова О. Г. Взаємодія релігії і політики: теорія і методологія : монографія / О. Г. Бортнікова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2017. – 337 с.
2. Говорун К. Українська публічна теологія. – Київ, 144 с.
3. Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: “Свічадо”, 1996. – С. 449 – 619.
4. «За життя світу. На шляху до соціального етосу Православної Церкви» // https://www.goarch.org/social-ethos?p_p_id=56_INSTANCE_km0Xa4sy69OV&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&_56_INSTANCE_km0Xa4sy69OV_languageId=uk_UA#
5. Колодний А. Християнські конфесії в контексті помаранчевої революції в Україні // Релігійна панорама. – 2005. – №3. – С.40-44.

6. Компендіум соціальної доктрини церкви. – К.: Кайрос, 2008. – 550 с.
7. Філософія політики: Хрестоматія: У 4 т. / НАН України ; АПН України ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / Л.В. Губерський (ред.кол.), В.П. Андрущенко (авт.-упоряд.) Т. 1. – К. : Знання України, 2003. – 363с.
8. Релігія і нація в суспільному житті України й світу. За ред. Л.Филипович. – К.: Наукова думка, 2006. – 286 с.
9. Щоткіна К. Хроніки Томосу. – Х. : Віват, 2019. 304 с. — (Серія «Історія і політика»)
10. Єленський Віктор. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Львів: Видавництво Українського католицького університету 2013. – 504 с.
11. Pecknold C. C. Christianity and Politics: A Brief Guide to the History. – Cascade, 2010
12. Five Views on the Church and Politics / J. Brian Benestad, Robert Benne, Bruce Fields, Thomas W. Heilke, James K.A. Smith. – Zondervan, 2015. – 240

Додаткова:

1. Декларація ювілейного помісного собору УПЦ КП «Церква і світ на початку третього тисячоліття» // http://www.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/uockp_doc/uockp_socdoc/
2. Звернення Предстоятеля УПЦ з приводу політичних подій в Україні (квітень 2007) // http://www.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/uocmp_doc/political_situation_april07/
3. Іван ХХІІІ "Paxem in terris" (Мир на землі) // <https://www.osbm.org.ua/index.php/publikatsiyi/dokumenty-tserkvy/1081-lpacem-in-terris>
4. Панченко Т. В. Ціннісні основи доктрини субсидіарності в Європейській суспільно-політичній думці // Вісник Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна: Зб. наук. пр. - Х.: [Б.в.], 2010. - № 889. - С. 41-45
5. Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України (Монографія.) – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012. – 272 с.
6. Решетніков Ю. Євангельські віруючі та політика //Релігійна панорама. – 2006. – №5. – С.57-61.
7. Саган О. Релігійний фактор у виборах Президента України //Релігійна панорама. – 2004. – №10. – С.55-63.
8. Центр Разумкова. (2020). Релігія і Церква в українському суспільстві: 2000-2021рр. (соціологічне дослідження). Відновлено 3 https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Religiya.pdf
9. «Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000-2021рр.» (інформаційні матеріали) Соціологічне дослідження Центру Разумкова. – Київ, 2021, 172 с.